

การพัฒนาประสิทธิภาพการนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไปสู่การปฏิบัติในจังหวัดชายแดนภาคใต้

The Development of Effectiveness in Multicultural Society Policy Implementation in Southern Border Provinces, Thailand

บทความวิจัย

เจน สุขศรีทอง*

Jane Suksrithong

สาขายุทธศาสตร์และความมั่นคง คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จ.ชลบุรี ประเทศไทย 20131

Strategy and Security, Faculty of Political Science and Laws, Burapha University, Chon Buri, Thailand 20131

E-mail: janeorchid33@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความจากงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการในการกำหนดนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) เพื่อศึกษากระบวนการในการนำไปสู่การปฏิบัติของนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ 3) เพื่อนำเสนอทางเลือกการพัฒนาประสิทธิภาพการนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีอันหลากหลายรูปแบบ คือ การค้นหาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การเข้าร่วมสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการเสวนา โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) จากนั้นนำข้อมูลมารวบรวมและสังเคราะห์จนได้ผลการวิจัย

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์และความมั่นคง คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Philosophy Program in Strategy and Security, Faculty of Political Science and Laws, Burapha University

ผลการวิจัยพบว่า มีหน่วยงาน และวิธีการที่เฉพาะเจาะจงที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย และการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งได้แก่ หน่วยงานด้านความมั่นคง หน่วยงานด้านการพัฒนา หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านวัฒนธรรม กลุ่มภาคประชาสังคม นักวิชาการ และประชาชน งานวิจัยได้นำเสนอทางเลือกที่เป็นองค์ความรู้เรื่องสังคมพหุวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการนำไปใช้ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ชื่อว่า “พหุวัฒนธรรมแบบพอเพียง” นอกจากนี้ งานวิจัยชิ้นนี้ยังได้นำเสนอแนวคิดในการกำหนดนโยบายที่มีการประยุกต์ตัวแบบชนชั้นนำเข้ากับตัวแบบกลุ่ม และสุดท้ายคือ การนำเสนอแนวคิดการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่ประยุกต์จากยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” จนออกมาเป็นทางเลือกการพัฒนาประสิทธิผลในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่ประกอบด้วย การสร้างองค์ความรู้ การสร้างความเข้มแข็ง และการขยายผล

คำสำคัญ: สังคมพหุวัฒนธรรม, การกำหนดนโยบาย, การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ, จังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

This article is written from qualitative research with the following objectives: 1) to study the process of multicultural society policy formulation in southern border provinces; 2) to study the process of multicultural society policy implementation in southern border provinces; and 3) to suggest an alternative of the development of effectiveness in multicultural society policy implementation in southern border provinces. The data is collected by using key informant selection and the tools are used with various methods which are data searching from document,

structured interviews, unstructured interviews, participant and non-participant observation, and seminar. Then the data is gathered and analyzed until research results are found.

The research findings show that there are specific organizations and methods that are related to policy formulation and policy implementation, which are security organizations, development organizations, culture organizations, civil society sector, academics and the general public. Research findings suggest an alternative that is the knowledge about multicultural society appropriate for implementing in southern border provinces called “sufficient multiculturalism.” Furthermore, this research also suggests the concept for policy formulation that applies elite model with group model. Finally, the research suggests the concept of policy implementation that is modified from the Royal Initiative of His Majesty “Understand, Achieve and Develop” until it turns into the alternative development of effectiveness in policy implementation that consists of knowledge creation, strength development and expansion.

Keywords: Multicultural Society, Policy Formulation, Policy Implementation, Southern Border Provinces

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Aristotle, 1905) ดังนั้น การวิวัฒนาการของมนุษย์จึงควบคู่กับการวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมเสมอ (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2559)

เพราะสังคมคือการรวมตัวกันของกลุ่มคน ซึ่งคนเหล่านี้มีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน วัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นควบคู่ไปกับสังคมมนุษย์ เราจึงไม่สามารถแบ่งแยกสังคมออกจากวัฒนธรรมและในทางกลับกันเราก็ไม่สามารถแบ่งแยกวัฒนธรรมออกจากสังคมได้ มีความจริงที่ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมเป็นเรื่องปกติธรรมดาและเกิดขึ้นได้เสมอ โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว หลายครั้งที่เราไม่สามารถที่จะคาดการณ์ได้ล่วงหน้า รวมทั้งเราก็ไม่สามารถทราบได้เลยว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้จะนำไปในทางเจริญขึ้นหรือถดถอย เกิดขึ้นเร็วหรือช้า มีความสอดคล้องหรือมีความขัดแย้ง โดยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างสังคมต่างวัฒนธรรมมีเกิดขึ้นมาเป็นเวลาช้านาน

ความขัดแย้งในห้วงสงครามเย็นเป็นความขัดแย้งจากความแตกต่างในด้านอุดมการณ์ทางการเมือง แต่เมื่อภายหลังการยุติของสงครามเย็น ความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างทางการเมืองและเศรษฐกิจ ก็ได้เปลี่ยนมาเป็นความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม (Huntington, 1996) ตัวอย่างของความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมหลังสงครามเย็น ได้แก่ ความขัดแย้งในวินดาซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างคน 2 ชาติพันธุ์ คือ ฮูตูและทูซี ที่เกิดขึ้นในห้วงปี ค.ศ.1994 (BBC News, 2011) จนทำให้มีผู้เสียชีวิตราว 800,000 คน สาเหตุมาจากความไม่พอใจของเผ่าฮูตูต่อเผ่าทูซี ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากชนชั้นสูงและได้รับอภิสิทธิ์ให้มีตำแหน่งต่าง ๆ ในการปกครองวินดา โดยถึงแม้จะมีความพยายามในการสร้างความปรองดองของทั้ง 2 ฝ่าย แต่ปัญหาก็ดูเหมือนจะคุกรุ่นอยู่ภายในและอาจมีการปะทุได้ทุกเมื่อ ความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมอีกพื้นที่หนึ่งก็คือ กรณีสงครามในบอสเนีย (The History Place, 1999) ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์ 3 ชาติพันธุ์ คือ ชาวโครแอตผู้นับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ชาวเซิร์บนับถือศาสนาคริสต์นิกาย

โปรเตสแตนต์ และชาวบอสเนียที่นับถือศาสนาอิสลาม โดยในยุคสงครามเย็นกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ถูกหลอมรวมกันด้วยลัทธิการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ในชื่อประเทศว่า ยูโกสลาเวีย แต่หลังยุคสงครามเย็น กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ก็แยกตัวเป็นประเทศเล็ก ๆ ตามกลุ่มชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และศาสนา และได้มีความขัดแย้งอย่างต่อเนื่อง จนทำให้เกิดความเกลียดชัง การใช้กำลัง และสุดท้ายก็เกิดการสังหารหมู่ และการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่ทำให้มีผู้เสียชีวิตไปถึง 200,000 คน

ใกล้เข้ามาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความขัดแย้งในประเทศสิงคโปร์ (The Asia Collection, 2012) เกิดขึ้นหลังจากได้รับเอกราชเมื่อปี ค.ศ.1965 แต่ด้วยความที่ได้ตกเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษมาเป็นเวลานาน โดยที่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติและศาสนา ในการปกครองจนทำให้เกิดความบาดหมางในใจประชาชนขึ้น รัฐบาลภายใต้การนำของนายกรัณมนตรี ลีควงยู ได้มีนโยบายที่จะผสมผสานกลุ่มต่างเชื้อชาติด้วยสันติวิธี เพื่อให้เป็นสังคมที่สามารถทำงานร่วมกันได้ จึงได้นำสิงคโปร์แยกออกจากประเทศมาเลเซียจนทำให้เกิดมีการก่อการจลาจล และการปะทะกันระหว่างประชาชนเชื้อสายจีนและประชาชนเชื้อสายมาเลเซีย จนนายกรัณมนตรี ลีควงยู ได้แก้ปัญหาด้วยการนำประเทศสิงคโปร์ไปสู่ประเทศที่มีค่านิยมในการอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม และการส่งเสริมความทันสมัยและความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจอีกหนึ่งก็คือ ประเทศอินโดนีเซีย ที่หลังได้รับอิสระภาพจากประเทศเนเธอร์แลนด์ ก็ได้เกิดการรวมชาติกันขึ้นเป็นสาธารณรัฐอินโดนีเซียที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันมากกว่า 1,000 กลุ่ม ซึ่งในการรวมชาติครั้งนี้ ต้องมีการผสมผสานทางวัฒนธรรม โดยใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงน้อยจึงทำให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมขึ้น ที่เห็นเด่นชัดและมีการใช้ความรุนแรง เช่น ที่ติมอร์ตะวันออกก่อนที่จะมีการแยกเป็นประเทศ และความขัดแย้งที่อาละที่ถึงแม้จะเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลามด้วยกัน แต่ก็มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันจนนำไปสู่

ความขัดแย้งในชั้นที่ใช้ความรุนแรงเข้าต่อสู้กัน จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้วนั้น สังคมจึงมีความพยายามที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งทางวัฒนธรรมด้วยรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้จะทำให้สังคมอยู่ด้วยความสงบสุข ซึ่งกระบวนการสร้างความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมก็เป็นทางออกอีกวิธีหนึ่งในการที่จะทำให้คนในสังคมได้เกิดความยอมรับความแตกต่างของวัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคม ว่ามีความหลากหลายทั้งเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ วิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา และประเพณีปฏิบัติ (นิติไทย นัมคณิสรณ์, ม.ป.ป.)

ตัวอย่างของการใช้สังคมพหุวัฒนธรรมในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ได้แก่ ประเทศออสเตรเลีย ถึงแม้ว่านโยบายด้านการสร้างความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศออสเตรเลียจะเป็นนโยบายเพื่อแก้ปัญหาผู้อพยพก็ตาม (Australian Government, Department of Social Services, 2014) แต่ก็สามารถนำมาเป็นตัวแบบหนึ่งของประเทศที่มีการสร้างสังคมให้มีความเป็นพหุวัฒนธรรมได้ หลักคิดที่ประเทศออสเตรเลียหยิบยกนโยบายความเป็นพหุวัฒนธรรมมาใช้ด้วยเห็นว่าเป็นสภาพสังคมที่เกื้อกูลต่อการแข่งขันในเวทีโลกที่เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ โดยประชาชนทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ในการเข้าร่วม ฝึกหัด และดำรงรักษาไว้ ซึ่งประเพณีภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายและไม่ถูกแบ่งแยก ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายในการสร้างให้เกิดความสมานฉันท์ในสังคมด้วยการสร้างความเป็นเจ้าของการเคารพในความหลากหลาย การส่งเสริมให้เข้าถึงค่านิยม ความเป็นตัวตนและพลเมืองของประเทศออสเตรเลียที่อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย

ส่วนในประเทศไทยก็ได้มีการก่อความไม่สงบ โดยชูประเด็นความขัดแย้งในเรื่องของประชาชนที่นับถือต่างศาสนาหรือมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ถึงแม้ในอดีตประชาชนในพื้นที่จะอยู่ด้วยกันในความหลากหลายได้อย่างสงบสุข แต่ในห้วงเวลาต่อมา ก็ได้มีกลุ่มก่อความไม่สงบที่ทางราชการเชื่อว่า คือ กลุ่ม BRN

เป็นผู้กระทำให้เกิดการก่อความไม่สงบขึ้น (สำเร็จ ศรีห่วย, 2553) เพื่อต้องการใช้ความขัดแย้งในเรื่องประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรมดังกล่าวในการปลุกระดมประชาชนให้สนับสนุนการแบ่งแยกดินแดน อย่างไรก็ตามหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบในการแก้ปัญหาความไม่สงบก็ได้เล็งเห็นถึงการปลุกระดมความขัดแย้งทางด้านประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม และความพยายามที่จะทำให้เกิดสังคมเชิงเดี่ยวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ

รัฐบาลไทยได้ยึดถือยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคงเป็นกรอบแนวทางหลักในการจัดการเรื่องความมั่นคงของประเทศ ทั้งนี้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาหนึ่ง ที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ซึ่งสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบในระดับนโยบาย จึงได้จัดทำนโยบายและแผนงานหลากหลายด้านเพื่อแก้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ สำหรับการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็เป็นแนวทางหนึ่งที่เหมาะสม สภาความมั่นคงแห่งชาติและหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ จึงได้กำหนดและนํานโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมมาใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้บรรจุไว้ในนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2560-2562 (สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2559) นโยบายดังกล่าวกำหนดวิสัยทัศน์มุ่งให้สังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความปลอดภัย ปราศจากเงื่อนไขความรุนแรง วิถีชีวิตของทุกคน ได้รับการปกป้องและพัฒนาบนพื้นฐานสังคมพหุวัฒนธรรม และมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมสร้างสันติสุข อย่างยั่งยืน ในปัจจุบันสภาความมั่นคงแห่งชาติยังคงมีการกำหนดและการนํานโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไปใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างต่อเนื่อง โดยบรรจุในแผนงานบูรณาการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2563 ระบุมไว้ในตัวชี้วัดในเรื่องการให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าอยู่

ร่วมกันอย่างสันติสุข ภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม แต่เนื่องด้วยนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นนโยบายใหม่ที่ได้จัดทำขึ้นและไม่เคยได้นำมาใช้ในพื้นที่มาก่อน จึงยังไม่ทราบว่าวิธีการกำหนดและการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติของรัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคและแนวทางที่เหมาะสมอย่างไร เพื่อที่จะค้นหาองค์ความรู้ในอันที่จะทำให้นโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมได้ถูกนำไปใช้ในพื้นที่ได้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการในการกำหนดนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อศึกษากระบวนการในการนำไปสู่การปฏิบัติของนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
3. เพื่อนำเสนอทางเลือกการพัฒนาประสิทธิภาพการนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องการพัฒนาประสิทธิภาพการนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไปสู่การปฏิบัติในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีขอบเขตด้านเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องการใช้แนวคิดแบบสังคมพหุวัฒนธรรมนิยม ของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานในองค์กรเอกชน ภาคประชาสังคม และประชาชนทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทในการเสริมสร้างให้เกิดสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งหมายถึงพื้นที่ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา อีก 4 อำเภอ คือ จะนะ เทพา นาทวี สะบ้าย้อยเท่านั้น วิธีการวิจัยเป็นวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือในการเก็บข้อมูลตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยการผ่านคณะกรรมการพิจารณาโครงร่างงานวิจัย โดยผลการพิจารณางานวิจัย

มีความเหมาะสมและผ่านการตรวจสอบจริยธรรมของงานวิจัย การพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูลด้วยการแจ้งสิทธิที่จะปฏิเสธการให้ข้อมูลก่อนการสัมภาษณ์ และรักษาความลับโดยไม่เปิดเผยชื่อของผู้ให้ข้อมูล ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีอันหลากหลายรูปแบบ คือ การค้นหาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ทั้งนี้ใช้วิธีการหลากหลายในการให้ได้มาซึ่งข้อมูล ได้แก่ วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งใช้ในการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมจำนวน 36 คน ได้แก่ ข้าราชการสังกัดสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 1 คน ผู้แทนพิเศษของรัฐบาล 1 คน ฝ่ายเสนานิคมและผู้บังคับบัญชาของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า (กอ.รมน.ภาค 4 สน.) 2 คน ข้าราชการพลเรือนในศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ 1 คน วัฒนธรรมจังหวัดในพื้นที่ 3 คน เจ้าหน้าที่ทหารพรานที่ปฏิบัติงานในชุดปฏิบัติการกิจการพลเรือน 10 คน ผู้นำศาสนา 2 คน นักวิชาการอิสระ 1 คน การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างใช้ในการสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป ได้แก่ พลเรือนทั้งฝ่ายท้องที่และท้องถื่น 2 คน กลุ่มเยาวชนกลุ่มองค์กรอิสระและภาคประชาสังคม 3 คน การเข้าร่วมสังเกตแบบมีส่วนร่วมใช้กับการเข้าร่วมประชุมของหน่วยงานภาครัฐ เช่น การประชุมเพื่อพิจารณาแผนบูรณาการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2563 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมใช้ในการหาข้อมูลจากการจัดกิจกรรมของกลุ่มภาคประชาสังคม การเสวนากลุ่มใช้กับกลุ่มชาวบ้านทั่วไปผู้เข้าร่วมเสวนาจำนวน 10 คน เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดแล้ว ก็นำข้อมูลมาจัดระเบียบตีความ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ตามทฤษฎีที่ได้ทบทวนมา เพื่อนำเสนอทางเลือกการพัฒนาประสิทธิภาพในการนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการวิจัย

สภาพแวดล้อมและบริบทในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความพิเศษแตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย โดยเฉพาะในเรื่องของประชากร ซึ่งประกอบด้วย ประชากร 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาวไทยมุสลิม, กลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีน และกลุ่มชาวไทยพุทธ อันส่งผลทำให้สภาพทั่วไปในเรื่องอื่น ๆ แตกต่างไปด้วย เช่น ด้านภาษาศาสนา ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมประเพณี ทำให้เกิดช่องว่างในการติดต่อสื่อสารและทำความเข้าใจ สิ่งเหล่านี้เป็นชนวนเหตุก่อให้เกิดปัญหาด้านการเมือง ด้านการปกครอง ด้านสังคมวัฒนธรรม และที่สำคัญ คือ ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินตามมา โดยผู้ก่อเหตุรุนแรงได้อาศัยความแตกต่างข้างต้น เป็นเงื่อนไขเพื่อแอบอ้างในการสร้างสถานการณ์ สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ร่วมกันอย่างหนาแน่น ลักษณะเป็นกลุ่มบ้านมีวิถีชีวิตที่ดำเนินไปตามหลักปฏิบัติและหลักศรัทธาเชื่อฟังผู้นำศาสนา มีมัสยิด โดยมีร้านน้ำชา เป็นแหล่งพบปะสำคัญ จำนวนประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นมุสลิมนับถือศาสนาอิสลาม ประมาณร้อยละ 75 นอกนั้นเป็นชาวไทยนับถือศาสนาพุทธ และชาวไทยเชื้อสายจีน เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่นับถือศาสนาอิสลาม จึงทำให้มีความผูกพันยึดเหนี่ยวกับศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม คนส่วนใหญ่ใช้ภาษามลายูพื้นเมือง ไม่นิยมใช้ภาษาไทย ซึ่งมีบางส่วนยังพูดภาษาไทยไม่ได้ ด้านการศึกษา ประชาชนในพื้นที่ที่เป็นชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม นิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนทางศาสนา สิ่งทีกล่าวมาเหล่านี้จึงทำให้เกิดลักษณะเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เป็นพื้นที่สำคัญเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสังคม และวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดผลต่อการแก้ปัญหาในด้านอื่น ๆ อันเป็นผลทำให้ปัญหาการก่อความไม่สงบลดลง และเกิดสันติสุขต่อไปในอนาคต

ประวัติศาสตร์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีมาอย่างยาวนาน ผ่านการวิวัฒนาการมาโดยตลอด ประชาชนในพื้นที่ได้รับอิทธิพลอันหลากหลายเนื่องจากพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเมืองท่าที่สำคัญ จึงมีพ่อค้าเดินทางมาแลกเปลี่ยนค้าขายในพื้นที่ พร้อมทั้งนำอารยธรรมความเชื่อต่าง ๆ มาเผยแพร่ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ตามหัวงระยะเวลา ผวนวกกับภูมิรัฐศาสตร์ของเมืองที่ตั้งอยู่ท่ามกลางอารยธรรมที่เจริญแล้ว เช่น อาณาจักรศรีวิชัย อาณาจักรพุนัน และอาณาจักรโจละ ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่ไม่น่าแปลกใจ ที่ประชากรในพื้นที่จะมีการนับถือศาสนาฮินดู ในระยะเริ่มแรกของอารยธรรม เปลี่ยนเป็นศาสนาพุทธ มหายาน และเปลี่ยนมาเป็นศาสนาอิสลามในยุคของลังกาสุกะในที่สุด จากนั้นพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็เปลี่ยนผ่านมาตามยุคตามสมัยไม่ว่าจะเป็นยุคล่าอาณานิคม ยุคภัยก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งในแต่ละยุคสมัยก็ได้เพิ่มเงื่อนไขแห่งความแตกแยกระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐมาโดยตลอด อย่างไรก็ตามก็มีข้อสงสัยถึงจังหวัดสตูล ด้วยการมีอัตราส่วนประชากรที่นับถือศาสนาอิสลาม และศาสนาพุทธใกล้เคียงกับในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงที่ตั้งของจังหวัดก็อยู่ในภาคใต้ตอนล่างเช่นเดียวกัน แต่ทำไมจึงไม่มีเหตุการณ์ความไม่สงบเหมือนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เหตุผลส่วนหนึ่งก็คือความแตกต่างกันในบริบทด้านประวัติศาสตร์ และภาษา เพราะมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ต่างกันกับในจังหวัดชายแดนภาคใต้อื่น ๆ และคนสตูลส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ภาษายาวีแต่ใช้ภาษาไทยสำเนียงใต้ (สำนักงานจังหวัดสตูล, 2561) จึงทำให้บริบทด้านสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดสตูลแตกต่างจากบริบทในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างมาก ทั้งนี้ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น เมื่อภัยจากคอมมิวนิสต์สงบลงก็ไม่มีใครคาดคิดว่าความขัดแย้งใหม่ในจังหวัดภาคใต้ ซึ่งคุกรุ่นอยู่ก็ได้ปะทุ

ขึ้นใหม่อีกครั้งในวันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2547 ด้วยเหตุการณ์ที่ผู้ก่อความไม่สงบปล้นปืนกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และหลังจากนั้นรัฐบาลก็ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้มาตามลำดับ จนกระทั่งเมื่อมีการใช้นโยบายการบริหาร และการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2560-2562 ก็ได้กำหนดวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อให้สังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องยอมรับ และเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

1. ผลการศึกษากระบวนการในการกำหนดนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

สภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นผู้กำหนดนโยบายหลักระดับสูงสุดในเรื่องการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ในทุก ๆ เรื่อง ไม่เว้นแม้แต่เรื่องนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมโดยได้กำหนดอย่างชัดเจนมากขึ้นในนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2560-2562 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สังคมไทยและสังคมในพื้นที่ยอมรับ และเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม และรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย

1.1 ส่งเสริมคุณค่าและการยอมรับการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างมีเกียรติ ศักดิ์ศรี และเท่าเทียมกัน โดยเคารพคุณค่าของทุกศาสนา และชาติพันธุ์ให้ความสำคัญกับภาษา วัฒนธรรม และการศึกษาของท้องถิ่นปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้กับเยาวชนตามหลักการที่ดั่งามของศาสนา

1.2 ส่งเสริมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐทุกฝ่าย เกิดความตระหนัก มีความเข้าใจ

ลึกซึ้ง ยอมรับ และเห็นในคุณค่าของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประชาชน ในพื้นที่ รวมทั้งให้ยึดหลักธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน และคัดสรรข้าราชการที่มีความรู้ ความสามารถ เข้าใจ ในประเด็นศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ตลอดจน มีจิตอาสาพร้อมเข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่ และมีการจัดฝึกอบรม สร้างความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง

1.3 ส่งเสริมให้การดำเนินวิถีชีวิตและการปฏิบัติตามหลักศาสนาทุกศาสนาเป็นไปโดยไม่มีอุปสรรค โดยปรับทัศนคติที่ไม่ถูกต้อง ปรับหลักกฎหมาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ให้เอื้อต่อเสรีภาพ การดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา จัดการเลือกปฏิบัติทางวัฒนธรรม และทุกฝ่ายต้องศึกษา ทำความเข้าใจ และยอมรับในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม เพื่อให้ประชาชนรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย

1.4 เสริมสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างประชาชนกับประชาชน ทั้งในพื้นที่ และสังคมไทยให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ พร้อมผนึกกำลังแก้ไขปัญหา ร่วมกัน โดยเปิดพื้นที่การสื่อสาร เพื่อสร้าง ความเข้าใจ ร่วมกัน เกี่ยวกับสถานการณ์ความเป็นจริงในพื้นที่ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ บนความแตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะระหว่างเด็ก และเยาวชนต่างศาสนา

ทั้งนี้ หลักการและเหตุผลในการกำหนดนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมนี้ ก็เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมพหุวัฒนธรรมเดิมในอดีต เริ่มมีความพยายามสร้างสังคมอิสลามเชิงเดี่ยวในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานด้านการก่อความไม่สงบของกลุ่มขบวนการ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมให้กลับคืนมาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงได้เริ่มมีการ

กำหนดนโยบายให้มีการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมในแผนบูรณาการในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ดังกล่าว โดยในขั้นตอนการกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งรวมถึงนโยบายการส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น จะเน้นเรื่องการศึกษาวิจัย และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของกลุ่มต่าง ๆ โดยมีการพิจารณาโครงสร้างนโยบายทั้งสิ้น 3 รอบ โดยโครงสร้างแรกเป็นโครงสร้างการทบทวนสภาพแวดล้อมและองค์ความรู้ ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปจากนโยบายเดิมบ้างหรือไม่ โครงสร้างที่ 2 จะเป็นการทบทวนวัตถุประสงค์ว่ามีความชัดเจนหรือไม่ แนวนโยบายครอบคลุมหรือไม่ สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้หรือไม่ ส่วนโครงสร้างที่ 3 จะเป็นเรื่องของการพิจารณาประเด็นใด ๆ ที่ละเอียดอ่อน ซึ่งทั้ง 3 โครงสร้างเป็นการดำเนินการโดยสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นเจ้าภาพหลัก ร่วมกับการเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องมาถกแถลงเฉพาะกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับประเด็นแต่ละประเด็น ลำดับขั้นการทบทวนร่างเป็นไปโดยลำดับตามกรอบเวลาที่เหมาะสม ทั้งนี้ ปัจจุบันการกำหนดนโยบายต้องกำหนดให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีอีกด้วย การกำหนดนโยบายมีการถกแถลงจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลากหลาย ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้เป็นหน่วยงานที่จะต้องนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ หน่วยงานที่กล่าวมา ได้แก่ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรมการศาสนา กรมศิลปากร กอ.รมน.ภาค 4 สน. สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรมสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย วิทยาลัยชุมชน และกรมการปกครอง

2. ผลการศึกษากระบวนการในการนำไปสู่การปฏิบัติของนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

2.1 ผู้แทนพิเศษของรัฐบาล เป็นกลไกพิเศษที่จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือรัฐบาลในการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผู้แทนพิเศษได้ระบุว่า สังคมพหุวัฒนธรรมเป็นนโยบายที่สำคัญในการต่อสู้กับอุดมการณ์

สังคมเชิงเดียวของฝ่ายก่อความไม่สงบ พร้อมทั้งเสนอแนะให้ใช้ภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรม ใช้หลักการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning By Doing) งานนั้นทำงานจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) ด้วยภาคประชาสังคม และจบท้ายด้วยการกำหนดนโยบายจากบนลงล่าง (Top Down) จากหน่วยงานในระดับสภาความมั่นคงแห่งชาติ

2.2 ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับมอบจากสภาความมั่นคงแห่งชาติให้เป็นร่มใหญ่รับผิดชอบงานด้านสังคม พหุวัฒนธรรมในภาพรวม โดยมองเรื่องอัตลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมเหมือนเป็นเส้นขนานโดยไม่มีโอกาสที่จะได้เจอกันเพราะแต่ละวัฒนธรรมก็ต้องการรักษาอัตลักษณ์ของตนเองทั้งเรื่อง ภาษา ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม แต่หลักการของนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรม คือ การจะอย่างไรให้มีการเชื่อมต่อกันได้ ถ้าเปรียบวัฒนธรรมที่หลากหลายเหมือนถนน การสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมก็เหมือนการสร้างสะพานเชื่อมต่อกัน โดยให้ประชาชนในวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้มาทำกิจกรรมร่วมกันบนสะพานดังกล่าว โดยต้องเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย

2.3 กอ.รมน.ภาค 4 สน. เริ่มที่การทำความเข้าใจกับบทบัญญัติในคัมภีร์อัลกุรอานที่บัญญัติไว้เรื่องที่ว่าพระเจ้าสร้างมนุษย์ให้เป็นเผ่าต่าง ๆ ที่แตกต่างกันเพื่อให้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้เน้นไปที่การให้ความสำคัญกับการร่วมกิจกรรมของเจ้าหน้าที่ทหาร โดยให้ไปร่วมกิจกรรมกับทุกศาสนาเพื่อให้เห็นถึงการมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา แต่ต้องเคารพกติกาในการอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน เครื่องมือในการขับเคลื่อนงานหลักคือ ชุดปฏิบัติการกิจการพลเรือนร่วมกับกลุ่มภาคประชาสังคม

2.4 ชุดปฏิบัติการกิจการพลเรือนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ระดับพื้นที่จะต้องนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไปปฏิบัติในระดับพื้นที่นั้น เน้นเรื่องการยอมรับซึ่งกันและกัน

การลดความหวาดระแวงกัน ทั้งนี้ สาเหตุเกิดจากปัจจุบัน สังคมพหุวัฒนธรรมได้หายไปหรือลดน้อยลงเป็นเพราะ กลุ่มขบวนการสร้างกำแพงขึ้นมากีดกันคนสองกลุ่ม ออกจากกัน ดังนั้น การแก้ปัญหาต้องเข้าไปทำลายกำแพง ที่กั้นอยู่ซึ่งก็คือ การสร้างความเข้าใจในเรื่องของประเพณี วัฒนธรรม ภาษาและศาสนา โดยสนับสนุนประชาชนให้ร่วมงานในประเพณีต่าง ๆ ที่สามารถกระทำได้

2.5 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ถือว่าเป็น หน่วยงานหลักในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่เดิมเรื่องนโยบายสังคม พหุวัฒนธรรมไม่ได้มีการนำมาสู่การปฏิบัติอย่างชัดเจน จนกระทั่งมีการกำหนดในแผนบูรณาการแก้ปัญหาจังหวัด ชายแดนภาคใต้ ซึ่งทำให้นโยบายเรื่องสังคม พหุวัฒนธรรม มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น สิ่งท้าทายของการนำนโยบาย ไปสู่การปฏิบัติ คือ การเข้าถึงประชาชนในหมู่บ้านวิธีการ ในการลงพื้นที่ต้องใช้เรื่องของศาสนา วิถีชีวิต และวัฒนธรรม ของประชาชนในหมู่บ้านเป็นตัวนำ ต้องทำงานร่วมกับ ภาคประชาสังคมอาสาสมัครทางวัฒนธรรม และเครือข่าย ทางวัฒนธรรมในพื้นที่ สิ่งสำคัญคือการสร้างค่านิยมของ สังคมพหุวัฒนธรรมซึ่งจะทำให้ประชาชนได้มีหลักวิถีคิด ที่จะใช้ยึดเหนี่ยวในการดำเนินชีวิตในรูปแบบสังคม พหุวัฒนธรรมได้อย่างมีคุณค่า

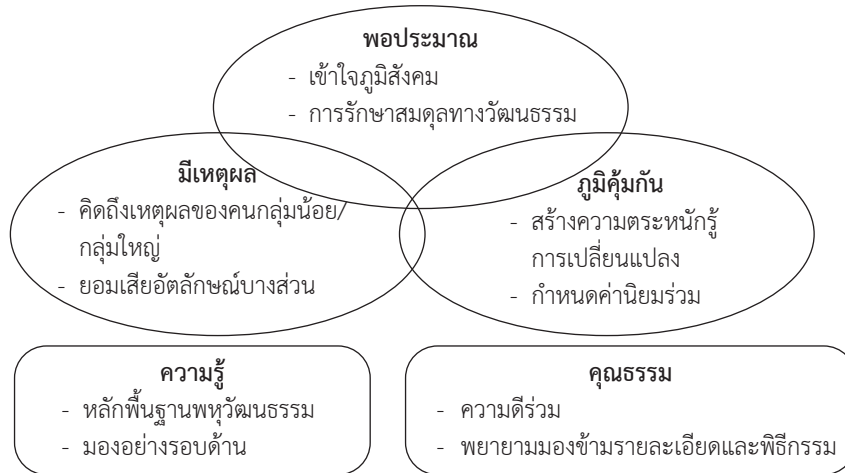
2.6 นักวิชาการอิสระในพื้นที่จังหวัดชายแดน ภาคใต้เป็นอีกกลไกหนึ่งที่ทำเนิการขับเคลื่อนการนำ นโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไปสู่การปฏิบัติโดยเฉพาะ ในแง่องค์ความรู้ และวิชาการ การสร้างการรับรู้โดยเฉพาะ กับเยาวชนในพื้นที่ รวมทั้งได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ อย่างเป็นระบบทั้งใน และนอกสถานศึกษา เพื่อให้ตกผลิ กองค์ความรู้เรื่องสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่อย่างแท้จริง

2.7 ภาคประชาสังคมด้วยจุดเด่นของภาค ประชาสังคมที่เป็นประชาชนในพื้นที่ทำให้การนำนโยบาย ไปสู่ประชาชนทำได้อย่างแนบเนียน และกลมกลืน โดย

ขอข่ายงานของกลุ่มภาคประชาสังคมมีความกว้างขวาง และไม่ได้เฉพาะเจาะจงไปในเรื่องของสังคมพหุวัฒนธรรม เพียงอย่างเดียวกลุ่มภาคประชาสังคมเหล่านี้จะยึดถือ ในหลักการของการปฏิเสธการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ และยอมรับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่ง จะทำให้การดำเนินการสอดคล้องกับการปฏิบัติงานของ เจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี

2.8 หมู่บ้านต้นแบบพหุวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ ระดับล่างสุดของการนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรม ไปสู่การปฏิบัติการเป็นหมู่บ้านต้นแบบจะสามารถเป็น ตัวอย่างของการอยู่ร่วมกันในสังคม พหุวัฒนธรรมได้เป็น อย่างดี หมู่บ้านต้นแบบเป็นแหล่งข้อมูลที่องค์กรทาง วิชาการอาจเข้ามาทำการศึกษาวิจัยในหมู่บ้าน เพื่อค้นหา ปัจจัยที่ส่งเสริมสนับสนุนการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม อาจก้าวหน้าไปถึงขั้นกำหนดให้เป็นตัวแบบระดับพื้นที่หรือ ระดับประเทศในเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม จากหมู่บ้านดังกล่าวก็เป็นได้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า แต่ละองค์ประกอบของการนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไป สู่การปฏิบัติ มองสังคมพหุวัฒนธรรมไปในภาพที่แตกต่างกัน ตั้งแต่จุดเริ่มต้นของความเข้าใจในประเภทของพหุวัฒนธรรม ที่เหมาะสมกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งหน่วยงานยังไม่ ทราบแน่ชัดว่า พหุวัฒนธรรมแบบใดที่เหมาะสมกับการ นำไปส่งเสริมให้เกิดขึ้นในสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐยังไม่มีรูปแบบการนำนโยบาย สังคมพหุวัฒนธรรมไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปแบบที่ ชัดเจน เป็นการทำตามความเข้าใจของหน่วยงานของตนเอง ไม่มีเจ้าภาพหลักที่รับผิดชอบเรื่องการนำนโยบายสังคม พหุวัฒนธรรมไปสู่การปฏิบัติได้อย่างชัดเจน ทำให้เกิด ลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่เกิดการบูรณาการ และการประสาน สอดคล้อง อันเป็นผลให้นโยบายไม่มุ่งไปสู่เป้าหมายได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพ พหุวัฒนธรรมแบบพอเพียง (Sufficient Multiculturalism)

3. ทางเลือกการพัฒนาประสิทธิผลการนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

จากปัญหาการมองภาพสังคมพหุวัฒนธรรมที่ไม่ตรงกันนี้ ผู้วิจัยจึงได้เสนอองค์ความรู้สังคมพหุวัฒนธรรมที่เหมาะสมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นกรอบแนวความคิดเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม และเป็นเหตุให้กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบนำไปเป็นประเด็นในการสนับสนุนการก่อเหตุรุนแรง และการแบ่งแยกดินแดน จำเป็นที่จะต้องมีองค์ความรู้ด้านสังคมพหุวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเมื่อได้สำรวจดูประเภทของพหุวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั้งหมด พบว่าเป็นแนวคิดทางสังคม ซึ่งมีที่มาจากต่างประเทศ เป็นพหุวัฒนธรรมที่เป็นการแก้ปัญหาในสังคมต่างประเทศซึ่งแตกต่างจากสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างสิ้นเชิง ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวทางของพหุวัฒนธรรมแบบใหม่ เป็นพหุวัฒนธรรมที่น้อมนำศาสตร์พระราชาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการประยุกต์จากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

โดยใช้ชื่อพหุวัฒนธรรมในลักษณะนี้ว่า พหุวัฒนธรรมนิยมแบบพอเพียง (Sufficient Multiculturalism)

พหุวัฒนธรรมนิยมแบบพอเพียงเริ่มต้นด้วยการพหุปรมาณ ความพหุปรมาณเริ่มต้นด้วยการเข้าใจภูมิสังคม รักษาสมดุลของการนำอัตลักษณ์ ประเพณี วัฒนธรรมมาใช้ไม่ให้สุดโต่งหรือหละหลวมจนเกินไป ต่อมาคือ เรื่องของเหตุผล เน้นให้มีการกำหนดกติกาหรือกฎระเบียบในสังคมด้วยการมีเหตุผล ยอมลดอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมส่วนใหญ่ลงบ้างเพื่อเป็นการให้วัฒนธรรมอื่น ๆ ได้มีที่ยืนในสังคมส่วนการมีภูมิคุ้มกันให้แก่สังคมจะเป็นกลไกที่จะรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในอนาคต การปลูกฝังค่านิยมในสังคมพหุวัฒนธรรมแบบพอเพียงคือ “เคารพอธิปไตยให้เสรีถือศาสนา นำพาความเข้าใจและให้อภัย” อย่างไรก็ตามเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดสังคมพหุวัฒนธรรมแบบพอเพียงดังกล่าวขึ้นนั้นต้องอาศัยเงื่อนไข 2 ประการ คือ ความรู้ต้องอยู่ในหลักพื้นฐานของสังคมพหุวัฒนธรรม และการมองอย่างรอบด้าน คุณธรรมต้องพิจารณาเรื่องความดีร่วม และการมองข้ามรายละเอียดพิธีกรรมต่าง ๆ ไปได้

ด้านการกำหนดนโยบาย ด้วยสภาพแวดล้อมที่ต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ประชาชนมีความแตกต่างหลากหลาย

ทางอัตลักษณ์ ประกอบกับสถานการณ์ที่มีการปลุกระดม และสร้างความหวาดกลัวแก่ประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้การกำหนดนโยบายจึงต้องมีความเด็ดขาด และพุ่งตรงไปที่ต้นตอของปัญหา แต่ก็ยังต้องฟังความคิดเห็นจากกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ด้วย ดังนั้น ตัวแบบชนชั้นนำที่มีจุดเด่นของเอกภาพในการถ่ายทอดนโยบายประยุกต์ร่วมกับตัวแบบกลุ่มที่มีจุดเด่นในการรับฟังข้อเสนอจากกลุ่มต่าง ๆ ของสังคม จึงเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการกำหนดนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยกำหนดให้สภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดนโยบาย และให้ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ เข้าไปมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลพิจารณาในรายละเอียด ในด้านการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้นใช้ตัวแบบจากบน ลงล่าง โดยประยุกต์ยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาเป็นแนวทางในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับตัวแบบการกำหนดนโยบายที่ประกอบด้วย 1) การสร้างองค์ความรู้ในเรื่องสังคมพหุวัฒนธรรม (เข้าใจ) 2) การเสริมสร้างความเข้มแข็ง (เข้าถึง) 3) การขยายผลทั้งภายในและภายนอก (พัฒนา)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการในการกำหนดนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าขั้นตอนในเรื่องการนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมมาแก้ปัญหาความขัดแย้งความแตกต่างด้านวัฒนธรรมนั้น สอดคล้องกับที่ Huntington (1996) ระบุไว้ในท้ายหนังสือ The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order ซึ่งถึงแม้บริบททางประวัติศาสตร์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยนั้น คนไทยพุทธและคนไทยมุสลิมเคยมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันมาตั้งแต่อดีต แต่หลังจากยุคสงครามเย็น การแผ่อิทธิพลของกระแสมุสลิมโลกก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรม

มุสลิมกับวัฒนธรรมอื่น ๆ ของโลก ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบในหลายพื้นที่ทั่วโลก ไม่เว้นแม้แต่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยตามที่ Huntington (1996) ได้กล่าวไว้ สิ่งนี้ได้ทำลายสังคมพหุวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และก่อให้เกิดความหวาดระแวงระหว่างกันขึ้นมาแทน ส่วนการกำหนดนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมแบบใหม่นี้กระทำจากหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านความมั่นคง โดยกำหนดนโยบายมุ่งเป้าหมายไปที่จุดศูนย์ดุลของฝ่ายก่อความไม่สงบ ซึ่งสอดคล้องกับคู่มือราชการสนามว่าด้วยการป้องกัน และปราบปรามการก่อความไม่สงบ (กองทัพบก, 2540) ใช้วิธีการรณรงค์เสริมสร้างความมั่นคง และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางสังคม (สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง, 2540) การกระทำดังกล่าวเพื่อต่อสู้กับแนวความคิดที่จะพยายามบดเบือนและบ่มเพาะประชาชนในพื้นที่ให้สนับสนุนสังคมเชิงเดี่ยวแบบอิสลามบริสุทธิ์ การจะเปลี่ยนแปลงความคิดของประชาชนให้สามารถกลับมาอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมได้นั้น ต้องมีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนซึ่งสอดคล้องกับตัวแบบชนชั้นนำที่ใช้กระบวนการถ่ายทอดในการกำหนดนโยบาย และนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และข้าราชการในพื้นที่ (มยุรี อนุমানราชชน, 2556) อย่างไรก็ตาม หน่วยงานผู้กำหนดนโยบายก็ต้องไม่ละเลยที่จะให้กลุ่มผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย โดยได้จัดให้มีการถกแถลงโครงสร้างของนโยบายถึง 3 ครั้ง ซึ่งเป็นการกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับตัวแบบกลุ่มที่เชื่อว่านโยบายสาธารณะเป็นผลลัพธ์ของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม และเอื้ออำนวยต่อพหุสังคมประชาธิปไตย (มยุรี อนุमानราชชน, 2556) ซึ่งเชื่อมโยงกับการนำเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบ การกำหนดนโยบายแบบผสม อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการศึกษากระบวนการนำไปสู่การปฏิบัติของนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาสอดคล้องกับตัวแบบการนำ

นโยบายไปสู่การปฏิบัติจากบนลงล่าง (สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และอนรรักษ์ อนันทนารถ, 2555) ซึ่งเป็นแนวทางที่เริ่มจากผู้กำหนดนโยบาย คือ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ ดำเนินการผ่านหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพิ่มศักยภาพให้หน่วยงานดังกล่าว ด้วยการส่งเสริมด้านกฎหมาย ทรัพยากร และเครื่องมือ โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานอย่างหลากหลายไม่ตายตัว และสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่หลักของหน่วยงานนั้น ๆ สำหรับปัจจัยในการนำนโยบายไปปฏิบัติที่ได้จากการศึกษาที่สอดคล้องกับที่ Walter Williams (อ้างถึงใน สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2540) กล่าวว่าสมรรถนะอันเกิดขึ้นจากความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ผนวกกับการสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยเหนือ การได้รับการสนับสนุนและการบูรณาการงาน (Carl และ Donald อ้างถึงใน สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2540) จากหน่วยงานภายนอกและความต่อเนื่อง (Eugene อ้างถึงใน สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2540) สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นในการทำให้นโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

จากการศึกษาในเรื่องการพัฒนาประสิทธิภาพการนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไปสู่การปฏิบัติในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังได้นำเสนอทางเลือกการพัฒนาประสิทธิภาพ 3 ด้าน คือ 1) ด้านองค์ความรู้ 2) ด้านการกำหนดนโยบาย 3) ด้านการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ โดยในด้านองค์ความรู้นั้นได้นำเสนอแนวคิด พหุวัฒนธรรมแบบพอเพียง ซึ่งเป็นแนวคิดพหุวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ระบุไว้ในแผนการบูรณาการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่จะได้นำมาปรัญญาดังกล่าวมาเป็นแนวปฏิบัติ (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2554) ในเรื่องแนวคิดการกำหนดนโยบายนั้น จากผลการวิจัยทำให้เห็นการร่วมกันกำหนดนโยบายระหว่างสภาความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักในการกำหนดนโยบาย การรับฟังความคิดเห็นจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัด

ชายแดนภาคใต้ แล้วเห็นว่าเกิดผลดี จึงได้นำตัวแบบชนชั้นนำที่สะท้อนภาพความจริง ที่รัฐบาลใช้กระบวนการถ่ายทอดในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐและข้าราชการในพื้นที่ และตัวแบบกลุ่มซึ่งเป็นทฤษฎีที่อ้างถึงพหุสังคมประชาธิปไตย (มยุรี อนุมานราชชน, 2556) มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องร่วมกัน จนเกิดเป็นแนวคิดการกำหนดนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมที่เหมาะสมขึ้นสำหรับแนวคิดในการเสนอทางเลือกในการ นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ นั้น ได้นำมื่อนำยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาปรับใช้กับการนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมที่เหมาะสม ไปปฏิบัติในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ คือ 1) การสร้างองค์ความรู้ในเรื่องสังคมพหุวัฒนธรรม (เข้าใจ) ที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ครองชัย หัตถา (2550) คือ เน้นการสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องทางประวัติศาสตร์ ทั้งประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ชาติ การให้ความสำคัญกับอารยธรรมท้องถิ่น และเน้นความเข้าใจในสังคมมลายู 2) การเสริมสร้างความเข้มแข็ง (เข้าถึง) ที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐนิ ปิยะศิริพันธ์, พันธุ์พิพิธ พิพิธพันธ์, และนัทธมน ราชเสน (2561) ที่เสนอแนะให้สร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐในทุกระดับต่อปัญหาสามจังหวัดที่เป็นประเด็นการต่อสู้ด้านวัฒนธรรม รวมถึงการจัดสรรงบประมาณ ของหน่วยงานภาครัฐ ให้สามารถเสริมศักยภาพของชุมชน เพื่อสร้างความร่วมมือกันระหว่างชาวไทยพุทธ และมลายุมุสลิมในชุมชน หรือระหว่างชุมชนให้เกิดขึ้น 3) การขยายผลทั้งภายในและภายนอก (พัฒนา) ที่สอดคล้องกับงานวิจัยทั้งของ ครองชัย หัตถา (2550) ที่สนับสนุนให้มีสภาวัฒนธรรมจังหวัดชายแดนภาคใต้ และงานวิจัยของ ญัฐนิ ปิยะศิริพันธ์, พันธุ์พิพิธ พิพิธพันธ์ และนัทธมน ราชเสน (2561) เสนอให้กระตุ้นให้เกิดกลไกชุมชนตามธรรมชาติในการจัดการชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นกลไกในการขับเคลื่อน และกำหนดทิศทางไปสู่การพัฒนาสังคมชายแดนใต้ที่ยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 หน่วยงานที่ต้องทำงานในด้านการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถศึกษาเทคนิค วิธีการ เพื่อนำไปปรับใช้ในการทำงาน รวมทั้งเรียนรู้เรื่องปัญหาข้อขัดข้องทั้งจากในองค์กรหรือจากสภาพแวดล้อมภายนอก หรือแนวทางในการเพิ่มทรัพยากรทั้งในด้านงบประมาณ และกำลังพลให้สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ตรวจพบ เพื่อให้การทำงานในการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนด และการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ สามารถนำทางเลือกของแนวคิดจากงานวิจัยไปศึกษาต่อ หรือขยายผลองค์ความรู้ไปยังภาคการศึกษาสู่เยาวชน และประชาชนในพื้นที่ให้ทั่วถึง

อาจทำได้ด้วยการนำไปทดลองใช้ในการปฏิบัติงานในลักษณะของศูนย์การศึกษา ทั้งนี้เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เสนอแนะให้ผู้สนใจนำข้อมูลเชิงคุณภาพดังกล่าวไปทำงานวิจัยต่อในเชิงปริมาณ เพื่อยืนยันคำตอบของการกำหนด และนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในภาพกว้าง

2.2 เสนอแนะให้ผู้สนใจทำงานวิจัยในเชิงการทดลองการนำแนวคิดองค์ความรู้เรื่อง พหุวัฒนธรรมแบบพอเพียงไปทดลองใช้ในหมู่บ้านหรือตำบลต้นแบบ

2.3 เสนอแนะให้ผู้สนใจทำการวิจัยประเมินผล เพื่อสามารถทำให้ทราบผลการดำเนินการตามนโยบาย อันจะทำให้ภาครัฐได้รับรู้ผลการประเมิน และนำผลไปปรับปรุงนโยบายเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กองทัพบก. (2540). *คู่มือราชการสนามว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ* รส.100-20. โรงพิมพ์สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง.
- ครองชัย หัตถา. (2550). *รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องสังคมพหุวัฒนธรรมกับความมั่นคงของชาติกรณีจังหวัดชายแดนใต้*. สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- ณัฐินี ปิยะศิริพันธ์, พันธุ์พิพิธิ พิพิธพันธุ์, และนันทมน ราชเสน. (2561). *พลวัตของชุมชน 2 วิถี ภายใต้กระแสอาชญากรรมชาตินิยมมลายูปัตตานีในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้* (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยนเรศวรและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- นิติไทย นัมคณิสสรณ์. (ม.ป.ป.). *เอกสารประกอบการสอนวิชา ศท 121 การดำรงชีวิตในสังคมยุคใหม่และประชาคมอาเซียน*. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2560, จาก http://ge.kbu.ac.th/Download9_files/img/06.pdf.
- มยุรี อนุมานราชธน. (2556). *นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เน็ท.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2559). *ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง. (2540). *เอกสารประกอบการบรรยายวิชา การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและการช่วยเหลือประชาชน*. โรงพิมพ์สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2540). *นโยบายสาธารณะ: แนวความคิด การวิเคราะห์และกระบวนการ*. เสมาธรรม.
- สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และอนรรตน์ อนันธนาธร. (2555). *นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เวิลด์เทรด ประเทศไทย.

- สุเมธตันติเวชกุล. (2554). *พื้นฐานความคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ*. ใน อนุรักษ์ ทองภักดี และสมพร ศิลป์สุวรรณ (บรรณาธิการ), *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย* (น.38-55). กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สำนักงานจังหวัดสตูล. (2561). *บรรยายสรุปจังหวัดสตูล 2561*. กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดสตูล
- สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ. (2559). *นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2560-2562*. สืบค้นเมื่อ 11 มกราคม 2560, จาก http://www.nsc.go.th/Download1/south_border_60-62.pdf.
- สำเริง ศรีหะราย. (2553). *สงครามประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้*.
- Aristotle. (1905). *Aristotle's Politics*. Oxford: Clarendon Press.
- Australian Government, Department of Social Services. (2014). *fact Sheet Australia's Multicultural Policy*. Retrieved January 12, 2017 from <https://www.dss.gov.au/our-responsibilities/settlement-and-multicultural-affairs/publications/fact-sheet-australias-multicultural-policy>.
- BBC News. (2011). *Rwanda: How the genocide happened*. Retrieved January 15, 2018 from <http://www.bbc.com/news/world-africa-13431486/>.
- Huntington, S.P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- The Asia Collection. (2012). *Singapore: Model of a Pluralistic, Multicultural Society*. Retrieved January 11, 2017 from <http://beryl-pieces-asia.blogspot.com/>
- The History Place. (1999). *Genocide in the 20th Century, Bosnia-Herzegovina 1992-1995 200,000 deaths*. Retrieved January 16, 2018 from <http://www.historyplace.com/worldhistory/genocide/bosnia.htm>.